

CHIẾN LƯỢC PHÁT TRIỂN

KHOA HỌC ★ CÔNG NGHỆ ★ KINH TẾ

BAẢN TIN CHỌN LỌC
PHỤC VỤ LÃNH ĐẠO

MỘT SỐ NÉT VỀ DỊCH CÚM GÀ TẠI CHÂU Á

Số 2
2004

BỘ KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ
TRUNG TÂM THÔNG TIN KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ QUỐC GIA

Lời giới thiệu

- **TỔNG BIÊN TẬP**
TS. Tạ Bá Hưng
- **PHÓ TỔNG BIÊN TẬP**
TS. Phùng Minh Lai
- **THỦ KÝ THƯỜNG TRỰC**
TS. Trần Thanh Phương
- **TÒA SOẠN**
24 Lý Thường Kiệt
Hà Nội

Tel: 8.262718
8.256348
Fax: (84).9349127

Trung tâm Thông tin Khoa học và Công nghệ Quốc gia thực hiện việc lựa chọn thông tin phục vụ lãnh đạo cao cấp của Đảng và Nhà nước thông qua Bản tin "**CHIẾN LƯỢC PHÁT TRIỂN**". Nội dung của Bản Tin được định hướng vào các vấn đề chính sau đây:

- Các chính sách, chiến lược phát triển của các nước, khối nước, khu vực và trên thế giới về kinh tế, khoa học và công nghệ.
- Các xu thế, các dự báo về phát triển kinh tế, khoa học và công nghệ của các nước, khối nước, khu vực và trên thế giới.
- Những kinh nghiệm về tổ chức, quản lý, soạn thảo các chính sách, chiến lược phát triển kinh tế, khoa học và công nghệ. Phát triển thị trường khoa học và công nghệ.
- Những vấn đề quan tâm của các quốc gia và cộng đồng quốc tế trong việc hợp tác quốc tế về kinh tế, khoa học và công nghệ và giải quyết những vấn đề có tính toàn cầu, như dân số, năng lượng, lương thực, môi trường và chống nghèo khổ.
- Các quan điểm, các mô hình mới và những vấn đề phát triển có tính liên ngành.

Bản Tin phát hành định kỳ 1 số một tháng, theo từng vấn đề, Ban Biên Tập rất mong nhận được sự đóng góp ý kiến của bạn đọc về nội dung cũng như phương thức phát hành.

Mọi yêu cầu xin liên hệ với Ban Biên tập theo địa chỉ của Tòa soạn.

MỘT SỐ NÉT VỀ DỊCH CÚM GÀ TẠI CHÂU Á

Giới thiệu một số nét về dịch cúm gà diễn ra tại các nước châu Á; bản chất khoa học của bệnh cúm gà, tác hại và những hậu quả của bệnh dịch này đối với nền kinh tế các nước này và các biện pháp phòng tránh.

Tính đến khoảng giữa tháng 2/2004, theo Tổ chức Nông lương (FAO) Liên Hiệp Quốc, dịch cúm gà và virus H5N1 đã lan trên diện rộng tại nhiều nước châu Á, trong đó nông nghiệp là ngành bị ảnh hưởng nặng nề nhất. Tới thời điểm này, ước tính có tới khoảng hơn 60 triệu con gà được xác định là bị nhiễm dịch và bị tiêu huỷ. Ở châu Á, đã có tới 10 nước và lãnh thổ bị dịch cúm gà A hoành hành, gồm Trung Quốc, Thái Lan, Campuchia, Việt Nam, Indônêxia, Nhật Bản, Hàn Quốc, Pakistan, Đài Loan và Lào. Riêng Đài Loan bị ảnh hưởng bởi dạng cúm gia cầm ôn hoà hơn, trong khi dạng H7 bùng phát tại Mỹ và Pakistan.

Ở Trung Quốc, đã có 43 đợt dịch bùng phát tại 14 trong số 31 tỉnh, trong đó 33 đợt đã được khẳng định. Tại Pakistan, đã có khoảng hơn 3,5 triệu gia cầm bị giết bỏ với thiệt hại lên tới hàng chục triệu USD. Hiệp hội Gia cầm Pakistan cho biết ngành gia cầm nước này phải chịu thua lỗ 3 tỷ rupi do sự lây lan của cúm

gia cầm. Virus cúm gây tổn thất lớn cho nông dân, đặc biệt là những người nuôi gà quy mô nhỏ. Ở Ấn Độ, Mặc dù chưa có ca cúm gia cầm nào được thông báo, song giá gà tại New Delhi và nhiều khu vực khác đã giảm 30%. Ngành gia cầm nước này thiệt hại hơn 2,2 triệu USD mỗi ngày do nhu cầu gà và trứng gà giảm.

Vào thời điểm này, tại nước láng giềng Thái Lan, dịch cúm gà đã tràn tới 37/73 tỉnh thành, phổ với số gà bị giết và thiêu huỷ lên tới 27 triệu con. Ngoài ra, hàng trăm tấn thịt gà đông lạnh xuất khẩu của nước này sang Liên minh châu Âu, Nhật Bản, v.v... đã bị huỷ hoặc bị trả về. Riêng thiệt hại do lượng gia cầm bị tiêu huỷ đã lên tới 700 triệu USD và có thể sẽ tiếp tục tăng vì sự lan rộng của dịch cúm này. Thủ tướng Thái Lan, Thaksin Shinawatra, mong đợi Thái Lan sẽ không còn cúm gia cầm vào cuối tháng 2 nhờ có những nỗ lực giết gà hàng loạt (26 triệu con) cũng như giám sát chặt chẽ khu vực có dịch.

Đợt dịch này đã gây ra mối quan tâm rất lớn của các quốc gia và các tổ chức quốc tế trên toàn cầu, bởi quy mô lớn và mối nguy hiểm chưa từng có của nó, đã ảnh hưởng sâu sắc đến kinh tế và cả tính mạng con người, cũng như nguy cơ có thể bùng phát thành đại dịch toàn cầu trong một thời gian ngắn ngủi.

Ở nước ta, đến đầu tháng 2-2004 đã có tới 57 tỉnh, thành phố với hơn 40% số huyện, xã được xác định là có những ổ dịch cúm gà. Theo ước tính tới đầu tháng 3-2004, trên toàn quốc, có tới khoảng 38 triệu gia cầm trong vùng dịch bệnh bị tiêu huỷ, hơn 50 triệu con trong khu vực ảnh hưởng của dịch bệnh có thể sẽ phải giết bỏ, hay tiêu huỷ, chiếm 15,1% tổng đàn, ngành chăn nuôi Việt Nam ước tính thiệt hại tới 3.000 tỷ đồng. Bộ trưởng Nông nghiệp và Phát triển nông thôn Lê Huy Ngọ dự đoán phải đến giữa năm 2005, hoạt động chăn nuôi trên cả nước mới trở lại bình thường và sau 3 năm nữa tổng đàn gia cầm sẽ đạt quy mô như trước khi có dịch.

**Danh sách 57 tỉnh có dịch cúm gà
(tính đến 7/2/2004)**

1. Tiền Giang	2. Long An	3. Hà Tây
4. Hoà Bình	5. Cần Thơ	6. Sơn La
7. An Giang	8. Vĩnh Long	9. Thanh Hoá
10. Hà Nam	11. Phú Thọ	12. Yên Bái
13. Đồng Tháp	14. TP HCM	15. Bến Tre
16. Nam Định	17. Tây Ninh	18. Thái Bình
19. Trà Vinh	20. Bình Dương	21. Bắc Giang
22. Đồng Nai	23. Cà Mau	24. Hậu Giang
25. Quảng Ninh	26. Bắc Ninh	27. Hải Phòng

28. Sóc Trăng	29. Hà Nội	30. Thái Nguyên
31. Bình Định	32. Bình Phước	33. Cao Bằng
34. Bạc Liêu	35. Quảng Trị	36. Hà Tĩnh
37. Vĩnh Phúc	38. Hải Dương	39. Hưng Yên
40. Bà Rịa V.T.	41. Kiên Giang	42. Quảng Nam
43. Lai Châu	44. T.T. - Huế	45. Ninh Bình
46. Đắk Lắk	47. Gia Lai	48. TP Đà Nẵng
49. Điện Biên	50. Lào Cai	51. Lâm Đồng
52. Ninh Thuận	53. Kon Tum	54. Quảng Ngãi
55. Nghệ An	56. Quảng Bình	57. Lạng Sơn

Trong tháng 2/2004, dịch cúm gia cầm đã lan trên diện rộng rộng và tiếp tục phát triển theo chiều hướng xấu. Dịch đã lây lan tại Đồng bằng sông Cửu Long, miền Đông Nam Bộ và Đồng bằng sông Hồng.

Chính phủ đã thành lập Ban Chỉ đạo phòng chống dịch cúm gia cầm quốc gia nhằm tập trung kiểm tra, phát hiện dịch bệnh, đồng thời phối hợp với các Bộ, ngành liên quan và các địa phương có dịch cúm gà, tích cực triển khai thực hiện nghiêm túc Công điện số 71/CP/NN của Thủ tướng Chính phủ, cũng như cùng với các tổ chức quốc tế xác định các giải pháp ngăn chặn dịch cúm gà. Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn đã chỉ đạo các địa phương kịp thời phát hiện, kiên quyết xử lý số gia cầm bị chết và nghi mắc bệnh,

tiêu huỷ gà trong vòng bán kính 3km, phong toả dịch bệnh trong bán kính 10km, tổ chức tiêu độc tại vùng có dịch bệnh. Các tỉnh có dịch cúm gà đang kiểm soát chặt chẽ vùng dịch và các chợ, kịp thời tiêu huỷ gia cầm vùng bị dịch.

Chiều 9/2/2004, trong Văn phòng Chính phủ, Thủ tướng Phan Văn Khải đã chỉ đạo: *"Chúng ta cố gắng dập tan dịch cúm gà trong tháng 2, dù tổn kém cũng làm để tránh lây qua người"*. Thủ tướng nhấn mạnh:

- Các Bộ, ngành liên quan và UBND các tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương cần tổ chức thực hiện hiệu quả các biện pháp ngăn chặn dịch cúm gà và phòng chống lây nhiễm cúm gà cho người, cần chấp hành nghiêm túc ý kiến của Thủ tướng tại cuộc họp về phòng chống dịch cúm gia cầm, được nêu tại Công văn số 17/TB-VPCP ngày 1/2/2004 của Văn phòng Chính phủ;

- Ban chỉ đạo phòng chống dịch Quốc gia cần khẩn trương xây dựng kế hoạch hành động chống dịch, kịp thời phát hiện các ổ dịch bệnh mới phát sinh. Huy động thêm lực lượng để tham gia dập dịch, kể cả quân đội, sinh viên. Chính phủ hỗ trợ đủ kinh phí và cả thuốc diệt trùng để tiêu huỷ gia cầm bị dịch. Đồng thời chỉ đạo các Bộ, ngành liên quan và các địa phương có dịch thực hiện các biện pháp kiên quyết để dịch bệnh không lây rộng ra các vùng chưa bị dịch.

- Các cơ quan thông tin đại chúng tuyên truyền rộng rãi trong nhân dân vùng bị dịch bệnh *không ăn thịt gà, không nuôi gà và không vận chuyển gà bị bệnh sang vùng khác.*

- Các ngân hàng thương mại nghiên cứu gia hạn nợ và cho vay mới đối với các hộ nuôi gà bị dịch để tiếp tục tái sản xuất sau khi dịch bệnh bị dập tắt.

- Ngành y-tế nhanh chóng chuẩn bị cơ sở vật chất, trang thiết bị, tổ chức khu vực cách ly để tiếp nhận những trường hợp nghi nhiễm cúm. Tổ chức các đội y tế dự phòng tăng cường thực hiện các biện pháp *giám sát tiêu huỷ gia cầm, khử trùng nước sinh hoạt, vận động nhân dân phòng chống lây nhiễm cúm gà.* Có biện pháp bảo vệ sức khỏe các cán bộ nhân viên ngành thú y, môi trường, cán bộ y-tế tham gia chống dịch, có tiếp xúc nguồn lây, tiếp xúc với người nhiễm bệnh. Bộ Y tế cần *thường xuyên xem xét, điều chỉnh phù hợp phác đồ điều trị bệnh cúm gà* nhằm hạn chế thấp nhất tỷ lệ tử vong của người bị mắc bệnh.

Tại buổi họp thường kỳ của Ban chỉ đạo quốc gia phòng chống SARS và cúm vào chiều 4/2, Bộ trưởng Y tế cũng đã yêu cầu các cơ quan nghiên cứu dịch tễ phải *lập tức xác định thời gian ủ bệnh của virus H5N1 trên người:* "Các chuyên gia về virus phải cố gắng dựa trên hồ sơ bệnh án của các trường hợp nhiễm

virus H5N1 để hồi cứu và xác định thời gian ủ bệnh, giúp việc khoanh vùng dập dịch sẽ hiệu quả như hồi chống dịch SARS".

Theo chỉ thị của Bộ Chính trị, các cấp ủy, tổ chức đảng từ Trung ương đến địa phương phải chỉ đạo công tác thông tin, tuyên truyền đến từng khu dân cư, từng cán bộ, đảng viên và nhân dân để mọi người đều nhận rõ tính chất nguy hiểm và tác hại nghiêm trọng của dịch cúm gia cầm đang xảy ra đối với các hoạt động kinh tế và đời sống của nhân dân, từ đó động viên toàn dân tích cực tham gia vào công tác phòng chống dịch và bảo vệ sức khỏe cộng đồng.

Bộ Chính trị cũng yêu cầu tập trung tổ chức thực hiện một cách khẩn trương, kiên quyết và đồng bộ các biện pháp do Chính phủ và các bộ, ngành liên quan đã chỉ đạo, hướng dẫn về phòng chống dịch cúm gia cầm và viêm phổi ở người do virút; phấn đấu khống chế và dập tắt dịch cúm gia cầm trong thời gian nhanh nhất, tốt nhất là trong tháng 2.

Cùng với việc chỉ đạo các biện pháp để dập dịch, cấp ủy, tổ chức Đảng các cấp cần chỉ đạo việc chuẩn bị tốt các điều kiện để khôi phục chăn nuôi gia cầm ngay sau khi dịch bệnh được dập tắt, tiếp tục ổn định và phát triển sản xuất; chủ động phát hiện sớm, thông tin kịp thời và có biện pháp sẵn sàng phòng, chống các loại dịch bệnh khác có thể xảy ra đối với vật nuôi, cây trồng và con người.

Bộ Chính trị cũng yêu cầu Mặt trận Tổ quốc và các đoàn thể nhân dân từ Trung ương đến địa phương có trách nhiệm tham gia phổ biến, tuyên truyền nâng cao nhận thức của nhân dân về dịch cúm gia cầm và viêm phổi ở người do virút; kiểm tra giám sát việc tổ chức chỉ đạo phòng chống dịch ở từng cấp; vận động, kêu gọi các tổ chức, cá nhân trong và ngoài nước ủng hộ kinh phí, phương tiện vật chất kỹ thuật, chia sẻ kinh nghiệm trong việc phòng chống dịch bệnh, giúp đỡ các gia đình chính sách, các hội viên bị thiệt hại nặng nề trong đợt dịch bệnh này.

Trước tình hình cúm gà diễn biến phức tạp, tại cuộc họp bàn về giải pháp bảo vệ các cơ sở gia cầm giống gốc và nguồn gen gia cầm quý hiếm, có sự tham dự của Bộ trưởng Bộ NN&PTNT, đại diện các Bộ Kế hoạch và Đầu tư, Khoa học và Công nghệ, Tài Chính, Văn phòng Chính phủ, Chính phủ đã chỉ đạo phải bảo vệ nghiêm ngặt đàn gia cầm giống gốc, Bộ NN&PTNT, các cơ quan liên quan và các địa phương phải khẩn trương xác định các nguồn giống gốc, nguồn quỹ gen gia cầm quý hiếm để bảo vệ nghiêm ngặt. Phó Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng đã yêu cầu Bộ NN&PTNT phải khẩn trương xác định các cơ sở gia cầm giống gốc và nguồn quỹ gen quý hiếm của Bộ và các địa phương chưa bị nhiễm bệnh dịch. Bộ NN&PTNT phải có giải pháp đặc biệt bảo vệ tuyệt đối an toàn cho các cơ sở này, kể cả phải tạm di chuyển

đến địa điểm khác; phải áp dụng các biện pháp bảo vệ nghiêm ngặt như lập vành đai trắng, vùng đệm, lập chốt kiểm dịch thú y tại vùng đệm. Đối với các giống quý hiếm, ngoài việc chỉ đạo các địa phương bảo vệ ngay tại địa phương mình thì Bộ NN&PTNT phải có kế hoạch và giao cho một số cơ sở giống của Bộ lựa chọn hình thức phù hợp để nuôi giữ bảo vệ.

Ngoài ra, Phó Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng cũng yêu cầu Trưởng Ban chỉ đạo quốc gia phòng chống dịch cúm gia cầm công bố các cơ sở giống gốc và cơ sở nguồn gen gia cầm quý hiếm cần phải bảo vệ và các biện pháp bảo vệ để chính quyền các cấp và nhân dân biết; vận động nhân dân tích cực tham gia các biện pháp bảo vệ cơ sở giống này. Cùng với đó, Bộ NN&PTNT phải có ngay phương án tổ chức sản xuất nhân nhanh đàn giống để bảo đảm cung ứng đủ giống tốt, không nhiễm bệnh nhằm phục hồi ngành chăn nuôi gia cầm sau khi dập tắt dịch. Nhà nước sẽ hỗ trợ kinh phí cho các nhiệm vụ bảo vệ, chăm sóc, nuôi dưỡng đàn gia cầm giống gốc và nguồn gen gia cầm quý hiếm (kể cả đàn của nhân dân). Phó Thủ tướng giao cho Bộ NN&PTNT và chính quyền các địa phương được giao nhiệm vụ bảo vệ giống tính toán cụ thể để có mức hỗ trợ phù hợp.

Thực hiện ý kiến chỉ đạo của Thủ tướng Chính phủ về bảo vệ đàn giống gốc, lưu giữ nguồn gen quý hiếm tránh khỏi dịch cúm gia cầm, Cục Nông nghiệp (Bộ

Nông nghiệp và Phát triển nông thôn) đã công bố ba danh sách: "Giống gia cầm quý hiếm, cơ sở giống và bảo tồn nguồn gen quý hiếm, cơ sở nuôi giữ gia cầm giống gốc".

Với tinh thần phòng chống bệnh dịch cúm gà một cách quyết liệt, khẩn trương, Theo Cục Thú y, tính đến 1/3, 53 trong số 57 tỉnh có dịch không phát sinh ổ bệnh suốt 6-26 ngày liên tục, trong đó 10 tỉnh 26 ngày liên tiếp không có gia cầm nhiễm bệnh. Dự kiến, đầu tháng 3, khoảng 700 xã, 150 huyện, 20 tỉnh sẽ đủ điều kiện công bố hết dịch. Cuối tháng 3, Việt Nam có thể công bố hết dịch gia cầm và bắt đầu khôi phục ngành chăn nuôi.

1. Bệnh cúm gà và virus cúm gà A

Dịch cúm gà hiện đang bùng phát ở châu Á là do các virus cúm gà A gây ra. Virus cúm A có thể gây nhiễm một số loài động vật như chim (gà), lợn, ngựa, hải cẩu và cá voi. Các loại virus cúm gây nhiễm ở các loài chim được gọi là các virus cúm chim (hay gọi là virus cúm gà).

Các loại virus cúm A (hay cúm tít A), có kích cỡ trung bình từ 80 tới 120nm, chứa 8 mẫu RNA một sợi đơn nhất, mã hoá ít nhất 10 protein (8 protein cấu trúc và 2 protein phi cấu trúc). Mỗi mẫu RNA có chức năng như một gen mã hoá 1 hoặc 2 protein. Các gai ở bề mặt gồm hai glycoprotein khác nhau: hình que (Hemagglutinin - HA) và hình nấm (Neuraminidase - NA). HA và NA có các vùng giúp chúng bám chặt vào vỏ lipid.

HA có tác dụng giúp virus bám vào các thụ thể của tế bào vật chủ và kết hợp với màng tế bào vật chủ, để tái tạo virus, cũng như góp phần đưa virus mới tái tạo được ra khỏi tế bào vật chủ và tạo điều kiện cho virus xâm nhập vào lớp màng nhầy nằm bên trên biểu mô hô hấp. Phản ứng miễn dịch của vật chủ nhằm trực tiếp vào HA và NA. Do đó, sự thay đổi kháng nguyên ở HA và NA liên quan tới sự gia tăng nguy cơ gây bệnh của các virus cúm A.

Mặc dù mỗi đặc tính kháng nguyên của HA và NA được kiểm soát bởi những gen đơn nhất, song nhiều đặc điểm quan trọng của virus cúm A lại do những gen khác kiểm soát và sự tương tác giữa nhiều gen. Do đó, các đột biến liên quan tới một trong tám mẫu RNA của virus cúm A có ảnh hưởng sâu sắc tới loại vật chủ, tính độc hại và tiềm năng lây lan của virus.

Các phân loại virus cúm A hiện được tìm thấy ở người là A(H1N1), A(H3N2) và trong một số ít trường hợp là A(H5N1). Có 15 phân loại Hemagglutinin (từ H1 cho tới H15) và 9 phân loại Neuraminidase (từ N1 tới N9). Tất cả đều được tìm thấy trong các loại virus cúm A ở chim hoang dã. Chim hoang dã là "ổ chứa tự nhiên, chủ yếu" của mọi tiểu loại virus cúm A và được cho là nguồn gốc của tất cả virus cúm A ở mọi loài động vật khác.

Nếu bị nhiễm các loại virus cúm A nhất định, chẳng hạn như một số dạng H5 và H7, thì việc lây lan có thể gây ra dịch bệnh và tử vong cao ở một số loài chim hoang dã, đặc biệt là gia cầm.

Điều đáng lo ngại là virus cúm gà có thể kết hợp với các virus cúm ở các loài động vật khác (hoặc người) để tạo ra một chủng loại virus hoàn toàn mới. Ví dụ như ở lợn, ngoài virus cúm lợn, lợn có thể nhiễm cả virus cúm của người và chim. Do lợn nhạy cảm với cả virus cúm từ người, chim, và lợn nên cùng một lúc chúng có thể nhiễm virus cúm từ các loài khác nhau.

Nếu điều này xảy ra, gen của các virus cúm sẽ kết hợp và tạo ra một dạng virus mới. Chẳng hạn, nếu lợn nhiễm một loại virus cúm người và một loại cúm chim cùng một lúc, hai loại virus có thể kết hợp để tạo ra một dạng virus mới mang phần lớn gen từ virus ở người song lại có một hemagglutinin hoặc neuraminidase từ virus cúm chim. Do vậy, dạng virus cúm A mới có thể nhiễm sang người và lan truyền từ người nọ sang người kia. *Sự thay đổi lớn trên ở các virus cúm A được gọi là sự thay đổi kháng nguyên. Nếu virus mới này gây bệnh ở người và có thể lây dễ dàng từ người này sang người khác, thì một đại dịch cúm có thể xảy ra.*

Nếu virus mới có chứa các gen người thì có thể xảy ra sự lây truyền giữa người với nhau (chứ không phải chỉ từ gà sang người). Khi điều đó xảy ra, một đại

dịch cúm mới sẽ hội đủ các điều kiện để bắt đầu xuất hiện. Sự cảnh báo lớn nhất sẽ là tình trạng lây truyền từ người sang người các thể hệ bệnh nguy hiểm có tỷ lệ tử vong cao.

Đó là tình trạng trong đại dịch cúm lớn vào năm 1918-1919, khi xuất hiện một phân loại virus cúm hoàn toàn mới và lây lan trên phạm vi toàn cầu trong vòng 4-6 tháng, đã kéo dài trong vòng 2 năm, cướp đi sinh mạng của khoảng 40-50 triệu người.

Theo Tổ chức Y-tế thế giới, virus cúm gà H5N1 là nguyên nhân gây ra nhiều ca tử vong ở Việt Nam. Trong số 15 phân dạng virus cúm, H5N1 được quan tâm đặc biệt vì:

- + Nó biến đổi nhanh và dường như có được các gene từ những virus lây nhiễm sang các loài động vật khác.

- + Nó có thể gây bệnh trầm trọng trên người.

- + Những con gà sống sót sau khi nhiễm có thể thải ra virus ít nhất 10 ngày qua đường mỏ (miệng) hoặc phân, tạo điều kiện lây lan virus tại các chợ gà sống và thông qua các con gà di cư.

- + Càng nhiều gà nhiễm cúm gà, khả năng lây sang người càng cao.

- + Con người khi đó đóng vai trò là chiếc "bình trộn" cho một dạng virus mới có khả năng dễ lây

nh nhiễm từ người sang người. Một sự cố như thế có thể đánh dấu sự khởi đầu của một đại dịch cúm.

Ngoài sự thay đổi kháng nguyên nêu trên, còn có một sự thay đổi nhỏ nữa, xảy ra liên tục theo thời gian được gọi là *"Trôi dạt kháng nguyên"* (antigenic drift). *Trôi dạt kháng nguyên tạo ra các dạng virus mới mà hệ miễn dịch của cơ thể không có khả năng nhận dạng.* Quá trình này xảy ra như sau: khi một người nhiễm một dạng virus cúm nào đó, cơ thể sẽ tạo ra các kháng thể chống lại nó. Khi những dạng virus mới hơn xuất hiện, kháng thể chống lại những dạng cũ hơn không còn nhận ra virus mới. Đây là một trong những nguyên nhân vì sao con người có thể mắc cúm nhiều lần. Hàng năm, một hoặc hai trong số 3 dạng virus trong vắc-xin cúm được cập nhật để theo kịp với những thay đổi của virus cúm. Do đó, mọi người cần phải tiêm vắc-xin hàng năm nếu muốn được bảo vệ khỏi bệnh cúm.

Virus cúm A trải qua cả hai kiểu thay đổi trên, trong khi virus cúm B chỉ thay đổi theo hướng "trôi dạt kháng nguyên". Virus này bị tiêu diệt bởi nhiệt độ cao (56°C trong 3 giờ, hay 60°C trong 30 phút) và các loại thuốc sát trùng thông thường, như các hỗn hợp i-ốt và fomalin. Ở nhiệt độ thấp, virus này có thể tồn tại trong phân nhiễm bệnh ít nhất là 3 tháng. Trong nước, virus này có thể sống sót tới 4 ngày ở nhiệt độ 22°C và trên

30 ngày ở 0°C. Ở thể nhiễm bệnh cao, các nghiên cứu cho thấy rằng chỉ 1 gam phân chim (gà) nhiễm bệnh có thể chứa lượng virus đủ để lây nhiễm cho 1 triệu con chim (gà).

Hồ sơ "Virus Cúm A"

Virus cúm A H5N1 không phải là dạng virus mới. Lần đầu tiên giới khoa học phân lập được nó tại Nam Phi vào những năm 1961. Kể từ đó, H5N1 gây ra nhiều đại dịch lớn ở gia cầm. Lần đầu tiên, H5N1 lây nhiễm sang người vào năm 1997 tại Hong Kong song không lây nhiễm giữa người và người. Câu hỏi đặt ra là H5N1 xuất hiện từ đâu, có vắc-xin phòng ngừa hay không và tại sao nó lại gây chết người?

Kết quả nghiên cứu di truyền của H9N2 cho thấy mối quan hệ gần như giống hệt với các gen sao chép của H5N1. Nghiên cứu về phát sinh loài chỉ ra rằng H5N1 lây nhiễm sang người thực ra là H9N2 được bao quanh bởi vỏ của H5N1 ở chim (gồm cả gia cầm).

Việc bào chế các loại vắc-xin H5N1 có ý nghĩa quan trọng bởi hệ miễn dịch của con người không thể chống lại được loại virus này. Giới khoa học đã nỗ lực phát triển một loại vắc-xin thương mại trong 6 năm qua song chưa thành công. Một hy vọng mới xuất hiện vào tháng 2/2003 khi các chuyên gia tại Bệnh viện nhi St. Jude, Mỹ, tuyên bố phát triển vắc-xin ngừa H5N1.

Nhóm nghiên cứu, do các TS Richard Webby và Daniel Perez đứng đầu, đã biến đổi 2 gene từ virus H5N1 ở Hồng Kông rồi trộn với 6 gene của virus H1N1 bên trong một tế bào. H1N1 là một dạng virus "chủ", sinh trưởng nhanh, thường được sử dụng để tạo vắc-xin. Gen từ các virus cúm tạo ra protein HA và NA trên bề mặt của chúng. Do đó, virus được tạo ra trong tế bào cũng mang HA và NA từ H5N1. Tuy nhiên, do gen tạo HA đã bị đột biến và các gen còn lại được lấy từ H1N1 nên virus trong vắc-xin không thể gây bệnh. Trái lại, vắc-xin kích thích hệ miễn dịch phản ứng với H5N1. Tuy nhiên, vẫn chưa có thông báo mới về kết quả thử nghiệm loại vắc-xin này.

Phương cách duy nhất để điều trị cho bệnh nhân nhiễm H5N1 là sử dụng thuốc chống virus. Các loại thuốc trị cúm A hiện nay chứa các hợp chất adamantane (amantadine và rimantadine). Chúng can thiệp vào khả năng tái tạo của virus bằng cách phong tỏa một protein. Protein giúp virus lột bỏ lớp vỏ sau khi nó xâm nhập vào tế bào vật chủ. Giới khoa học đã chứng minh virus H5N1 nhạy cảm với amantadine. Các loại thuốc mới nhất, được gọi là chất ức chế neuraminidase, chẳng hạn như Relenza, cực kỳ hiệu quả trong việc hạn chế khả năng nhân lên của H5N1. Một số quốc gia cho phép sử dụng các loại thuốc trên song những nước còn lại thì không.

Tại sao H5N1 lại nguy hiểm?

Robert Webster, chuyên gia nghiên cứu cúm thuộc Bệnh viện St. Jude, Mỹ, và GS Joseph Malik Peiris tại Hồng Kông đã tìm ra gen làm cho virus H5N1 gây chết người. Hai nhà khoa học đã chỉ ra khả năng cực giỏi của H5N1 trong việc vượt qua các hàng rào chống virus tự nhiên của cơ thể, cụ thể là các cytokine như interferon và TNF-alpha. Các virus cúm tạo ra 1 protein tên là NS1 (nonstructural 1), giúp chúng đánh bật hệ thống interferon của cơ thể.

H5N1 mang một đột biến ở vị trí 92 của gen mã hoá NS1, làm cho virus trở thành một dạng cực kỳ nguy hiểm. Gene NS mang các chỉ dẫn khiến cơ thể tạo ra quá nhiều cytokine. Với mức thấp, các cytokine có tác dụng bảo vệ cơ thể chống nhiễm trùng. Tuy nhiên, mức cytokine quá cao sẽ khiến cho cơ thể bị sốc, gây ra các căn bệnh nghiêm trọng và tử vong. Thông tin mới này sẽ giúp các chuyên gia tìm ra những phác đồ mới điều trị cúm cũng như hỗ trợ việc phát triển các chương trình giám sát hiệu quả.

Các nhà khoa học vẫn chưa chắc chắn làm thế nào mà virus H5N1 lây sang người. Họ đã tiến hành nhiều nghiên cứu liên quan tới đặc trưng thụ thể của H5N1. Các loại virus cúm chim thường có một thụ thể không giống thụ thể của virus cúm người. Sự khác biệt này được thể hiện ở chỗ chúng thích bám vào một thụ thể

khác. Tuy nhiên, dạng H5N1 ở người và H5N1 ở chim có cùng chuỗi trong địa điểm bám trên thụ thể. Điều đó cho thấy virus H5N1 ở chim có thể được truyền sang người mà không cần phải thay đổi các đặc điểm bám ở thụ thể, giải thích cách virus có thể truyền từ loài này sang loài khác.

Giải mã gen virus cúm A type H5N1

Sáng 25/2/2004, Viện Pasteur TP Hồ Chí Minh, đã chính thức công bố việc giải mã hoàn chỉnh 8 mảnh ARN của virus cúm A type H5N1. So sánh kết quả này với ngân hàng gene thế giới cho thấy có nhiều biến chủng so với gene được giải mã trong trận dịch cúm gà ở Hồng Kông năm 1997. Viện Pasteur TP.HCM cho biết, virus H5N1 ở Việt Nam đã có nhiều đột biến so với chủng virus H5N1 từng gây chết người ở Hồng Kông năm 1997. Dù sao, điều đáng mừng là các chuyên gia của Viện Pasteur chưa tìm thấy "sự tái tổ hợp gen virus trên gia cầm và virus trên người", tức gen của virus H5N1 trên gia cầm chưa "phối hợp" được với gen của virus cúm ở người để tạo nên một chủng virus mới nguy hiểm hơn. Tuy việc giải mã gen virus H5N1 đã hoàn tất, song vẫn cần tiếp tục cảnh giác do virus vẫn đột biến từng năm!

2. Nguyên nhân dịch cúm gà ở gia cầm

Trong một chừng mực nào đó, thật khó xác định sự hoành hành của virus cúm gà gây bệnh cao (HPAI) nơi các đàn gia cầm trên thế giới do dịch này có thể xảy ra ở tất cả những nước nào không quan tâm thích đáng đến biện pháp kiểm soát bệnh. Xét về nguyên nhân, bệnh này có thể bắt nguồn từ các loài thủy cầm di trú hoang dã, các loài chim biển và chim bờ biển. Khi virus lây vào gia cầm, nó sẽ lan từ đàn này sang đàn khác, bởi sự vận chuyển những đàn gà nhiễm bệnh, dụng cụ bị ô nhiễm, trứng, xe chở thức ăn gia súc và những người tham quan. Trên các đàn gà bệnh, virus này có thể dễ dàng được phân lập với số lượng lớn từ phân và chất tiết hô hấp của những gia cầm nhiễm (gia cầm có sẵn virus gây nhiễm trong màng niêm của túi khí hay khí quản). Như vậy, virus hiện diện trong các chất bài tiết của cơ thể và sự lây lan bệnh có thể thực hiện qua việc sử dụng chung nguồn nước uống bị ô nhiễm. Đồng thời, còn có thể diễn ra sự lây truyền trong không khí.

Dịch cúm gà lây lan trong phạm vi một quốc gia

Trong phạm vi quốc gia, bệnh dịch lây lan dễ dàng từ trại này sang trại khác. Một số lượng lớn virus ẩn trong phân gà, gây nhiễm bụi và đất. Virus trong không trung có thể lây lan bệnh giữa gà với nhau, gây nhiễm bệnh khi hít phải virus. Các dụng cụ bị nhiễm -

thiết bị, máng thức ăn, chuồng, quần áo và nhất là giày dép - có thể mang virus từ trại này sang trại khác. Virus cũng có thể được mang ở chân và mình các động vật, ví dụ như chuột, làm vật trung gian truyền bệnh. Một số ít bằng chứng cho thấy ruồi cũng có thể làm tác nhân trung gian truyền bệnh.

Phân chim hoang dã bị nhiễm bệnh có thể đưa virus này vào các đàn gia cầm ở các trang trại hay gia đình. Nguy cơ nhiễm bệnh từ các con chim hoang dã sang gia cầm cao nhất khi gia cầm được thả thả tự do, sử dụng chung nguồn nước với các con chim hoang dã, hay sử dụng nguồn nước có thể bị nhiễm phân chim hoang dã mắc bệnh.

Những chợ bán gia cầm sống đông đúc và không đảm bảo điều kiện vệ sinh cũng có thể là một nguồn gây nhiễm bệnh.

Bệnh dịch lây lan giữa các quốc gia

Bệnh dịch này có thể lây lan từ nước này sang nước khác qua con đường buôn bán gia cầm sống giữa các nước. Chim di cư có thể mang virus tới những khoảng cách xa và đã từng bị cho là nguyên nhân gây lây lan cúm gà mắc bệnh cao ở quy mô quốc tế trong quá khứ. Các loại chim nước di cư - đặc biệt là vịt trời - là một nguồn chứa virus cúm gà tự nhiên, và chúng cũng là loài có khả năng kháng lại sự lây nhiễm mạnh nhất. Chúng có thể mang virus vượt qua những quãng đường

dài và thải chúng theo đường phân, mà chỉ bị ốm nhẹ và ngắn, nhưng nhiễm lại gây căn bệnh gây chết chóc này cho các loại gia cầm.

Các biện pháp kiểm soát ở gia cầm

Ngày 23/1/2004, WHO đã kêu gọi các nước và vùng lãnh thổ đang có dịch cúm gà cần nhanh chóng tiêu huỷ gà bệnh và thịt gà bày bán để ngăn ngừa sự lây lan trên diện rộng của dịch này, cũng như làm hạn chế khả năng lây bệnh sang con người.

WHO nhấn mạnh: "*Loại bỏ nhanh chóng virus H5N1 ở gia cầm cần trở thành ưu tiên hàng đầu trong vấn đề sức khoẻ cộng đồng quốc tế*" - cho dù việc làm này đòi hỏi không ít thời gian vì phần lớn gia cầm được nuôi ở các vùng nông thôn. Mặt khác, theo WHO, cần cảnh giác với khả năng lây nhiễm trực tiếp virus H5N1 nơi những người tiếp xúc trực tiếp với các gia cầm bị nhiễm bệnh. Theo qui trình, các công nhân cần mặc trang phục làm việc trong môi trường sinh học độc hại, tương tự trang phục của các nhà du hành vũ trụ, khi thu gom tất cả gia cầm trong vùng dịch để tiêu huỷ.

Nghiêm cấm việc vận chuyển gia cầm sống cũng là một biện pháp kiểm soát quan trọng. Các biện pháp kiểm soát đúng đắn đã được thực hiện trong một số trường hợp đem lại kết quả. Một số nước đã kiểm soát được các bùng phát dịch trong gia cầm của họ một cách nhanh chóng và an toàn (xem bảng 1).

Bảng 1. Những chiến lược kiểm soát dịch cúm gia cầm ở một số nước

Quốc gia và lãnh thổ	Biện pháp	Động vật bị nhiễm virus cúm
Việt Nam	Giết gà, kiểm dịch, giám sát, kiểm soát vận chuyển, bồi thường	Gà thịt
Hàn Quốc	Giết gà, kiểm soát vận chuyển gia cầm, cách ly, kiểm dịch, cấm nhập khẩu gà từ các nước có dịch, giám sát, tẩy uế.	Vịt, chim cút, gà thịt
Nhật Bản	Giết gà, kiểm soát vận chuyển gia cầm, cách ly, kiểm dịch, cấm nhập khẩu gà từ các nước có dịch, giám sát, tẩy uế.	Gà đẻ trứng
Đài Loan	Giết gà, kiểm dịch, giăng lưới cản chim di cư, cấm nhập khẩu	Gà đẻ trứng, gà bản địa, gà lôi, vịt
Thái Lan	Giết gà, kiểm dịch, kiểm soát vận chuyển gia cầm, cách ly, kiểm dịch, giám sát, phân vùng, bồi thường	Gà, vịt, hổ, báo, chim bồ câu, gà chọi

Campuchia	Giết gà, kiểm soát vận chuyển gia cầm, cách ly, tẩy uế	Gà, vịt, thiên nga
Lào	Giết gà, kiểm soát vận chuyển, kiểm dịch, giám sát, cấm nhập	Gà
Trung Quốc	Giết gà, kiểm soát vận chuyển, kiểm dịch, giám sát chợ, chim di cư, tiêm vắc-xin cho gia cầm, cấm nhập khẩu	Gà, vịt, thiên nga
Indônêxia	Giết gà, tiêm vắc-xin, khoanh vùng, kiểm dịch, kiểm soát vận chuyển, có kế hoạch bồi thường cho nông dân	Gà, vịt, chim cút
Mỹ	Giết gà, kiểm soát vận chuyển, kiểm dịch	Gà
Pakistan	Giết gà, kiểm soát vận chuyển, khoanh vùng, cấm nhập khẩu, kiểm dịch	Gà

Đền bù cho các trang trại là giải pháp sống còn chống lan truyền dịch cúm gà. Theo các quan chức FAO tại Bangkok và các nhà xuất khẩu nông nghiệp, đền bù là chìa khoá để hạn chế lây lan dịch và chỉ khi người nuôi gà cảm thấy sự đền bù là thoả đáng thì mới có kết quả tốt. Hội nghị khẩn cấp về cúm gà tại Thái Lan vừa qua đã thống nhất rằng cần có đền bù thoả

đáng. WHO và FAO đang tìm kiếm trợ giúp từ Ngân hàng Phát triển châu Á (ADB).

3. Lây nhiễm virus cúm gà H5N1 sang người

Việc nhiễm virus H5N1 của người rất hiếm khi xảy ra. Những lây nhiễm H5N1 ở người lần đầu tiên được ghi nhận diễn ra ở Hồng Kông năm 1997. Trong đợt dịch đầu tiên này, 18 người phải nhập viện và 6 người tử vong. Nguồn gây nhiễm ở tất cả các trường hợp là do sự tiếp xúc với gà bị bệnh (1 trường hợp) và ở các chợ bán gia cầm sống (17 trường hợp).

Các trường hợp nhiễm bệnh ở người xảy ra trùng với những bùng phát dịch cúm gà mắc bệnh cao H5N1 ở gia cầm. Rất ít bằng chứng về lây nhiễm chủng H5N1 từ người sang người ở các cán bộ y-tế, thành viên gia đình, nhân viên chăn nuôi gia cầm và các nhân viên tham gia vào việc tiêu hủy gia cầm. Mặc dù có 15 kháng thể được tìm thấy ở những nhóm này, cho thấy nhiễm virus, nhưng không có trường hợp nào bị mắc bệnh nặng. Các kháng thể được phát hiện ở 10% nhân viên chăn nuôi được nghiên cứu và 3% nhân viên làm nhiệm vụ tiêu hủy.

Tháng 2/2003, chủng H5N1 lại nhảy từ chim nhiễm sang 2 thành viên của một gia đình (hai cha con) khi họ trở về Hồng Kông sau chuyến đi sang miền Nam Trung Quốc. Người cha tử vong, còn người con phục

hồi được. Thành viên thứ 3 của gia đình, chị của cậu bé, bị chết do bệnh hô hấp nặng ở Trung Quốc.

Những bùng phát dịch do chủng H5N1 gây ra đang là mối quan tâm lớn nhất đối với sức khỏe của người. Để đánh giá nguy cơ đối với sức khỏe của người, điều quan trọng là phải biết chính xác chủng virus cúm gà nào gây ra dịch ở gà. Thí dụ, dịch cúm gà mới được thông báo ở Đài loan, Trung Quốc là do chủng H5N2, không phải chủng gây bệnh cao ở chim và chưa bao giờ gây bệnh cho người. Dịch bùng phát ở Pakistan mới được tuyên bố là do các chủng H7 và H9 gây ra, chứ không phải là H5N1.

Tuy nhiên, việc kiểm soát khẩn cấp tất cả các bùng phát dịch cúm gà ở gia cầm - ngay cả do các chủng ít gây bệnh - là vô cùng quan trọng. Nghiên cứu cho thấy rằng một số chủng virus cúm gà, ban đầu ít gây bệnh, có thể đột biến (trong vòng 6-9 tháng) thành chủng gây bệnh cao nếu chúng được tồn tại trong các đàn gia cầm.

Trong đợt dịch này, có 2 nước thông báo những ca lây nhiễm virus H5N1 ở người là Thái Lan và Việt Nam. Ở Thái Lan, tính đến ngày 28/1, ngoài hai em bé bị chết và được khẳng định do nhiễm cúm gà, đã có 6 người tử vong cũng bị nghi là do virus cúm gà H5N1. Còn ở Việt Nam, tính đến đầu tháng 3/2004,

trên cả nước con số dương tính với H5N1 vẫn dừng ở 22 trong tổng số 299 ca nghi nhiễm và ngoài ra, ở miền Nam có hơn 20 người chết vì viêm phổi do virus cúm A.

4. Vấn đề phát triển vắc-xin phòng chống cúm gà

1) Vắc-xin phòng chống cúm gà ở người

Tổ chức Y-tế thế giới (WHO) đang tiến hành nghiên cứu sản xuất vắc-xin chống virus cúm gà H5N1 ở người. Những chủng virus gốc để sản xuất vắc-xin đang được chuẩn bị tại những phòng thí nghiệm trong Mạng lưới Cúm toàn cầu của WHO (WHO Global Influenza Network).

Những phòng thí nghiệm ở Hồng Kông và Nhật Bản đã phân lập được các chủng virus do những phòng thí nghiệm của Việt Nam cung cấp. Virus hiện đang được phân tích di truyền để tìm hiểu quan hệ của chúng với cúm gà.

Vắc-xin thử nghiệm đã được chế tạo từ năm 2003 tại các phòng thí nghiệm ở London (Anh) và Memphis, Tennessee (Mỹ) để chống lại virus H5N1 gây nên cái chết của 2 người ở Hồng Kông tháng 2/2003.

Tuy nhiên, có lẽ còn phải chờ một thời gian nữa mới có thể có vắc-xin chống cúm gà cho người. Đại

diện của WHO đã thông báo như vậy tại cuộc họp Ban chỉ đạo phòng chống dịch SARS quốc gia. Hiện nay, do những vắc-xin đang sử dụng không có tác dụng chống lại virus cúm gà nên WHO sẽ tiến hành nghiên cứu sản xuất một loại vắc-xin mới có thể kháng được cúm chủng loại H5N1.

WHO đã thông báo việc sản xuất thử vắc-xin cúm gà bất hoạt từ các chủng virus cúm gia cầm.

2) *Vaccine phòng chống cúm gà ở gà*

Hồng Kông đã thử nghiệm có hiệu quả vaccine phòng cúm gà cho gà. Theo báo cáo của Caroline Yuen, Chính quyền Hồng Kông đã hoàn thành chương trình 1 năm thử nghiệm vắc-xin cúm gà để phòng chống bùng phát dịch cúm gà do virus H5N1 tại Hồng Kông. Sau những đợt bùng phát dịch cúm gà vào năm 1997, tháng 5/2001 và tháng 2/2002, Hồng Kông phải tiêu huỷ 3 triệu con gà và Chính quyền Hồng Kông phải chi 200 triệu HK\$ bồi thường. Chính quyền đã thử nghiệm chương trình tiêm chủng vắc-xin cho gà. Loại vắc-xin được sử dụng là Nobilis Influenza H5, một loại vắc-xin thương phẩm chứa virus bất hoạt H5N2. 22 trang trại gà ở Hồng Kông đã được tiêm thử nghiệm. Sau đợt dịch tháng 12/2002, Chính quyền Hồng Kông đã bổ sung thêm 53 trang trại được tiêm thử nghiệm.

Trong chương trình nghiên cứu, các con gà từ 8 đến 55 ngày tuổi đã được tiêm hai liều vắc-xin. Kết quả cho thấy 22 trang trại đầu tiên đã không bị dịch cúm gà. Khoảng 98% số gà đã có phản ứng tốt với vắc-xin và 80% đã tạo được mức kháng thể phù hợp để chống lại virus cúm gà.

Ở 53 trang trại được thử nghiệm ở pha 2, 750.000 con gà đã được tiêm vắc-xin. Kết quả không có trang trại nào bị cúm gà. 70% số gà đã phát triển được lượng kháng thể thích hợp để chống lại virus cúm gà.

Theo đánh giá, Vắc-xin H5N2 có thể:

- Bảo vệ được gà chống lại virus cúm gà H5N1;
- Giảm được một cách đáng kể (>1.000 lần) việc thải ra virus cúm gà từ gà được tiêm vắc-xin so với gà không tiêm vắc-xin;
- Tạo ra phản ứng sản xuất kháng thể chống virus cúm H5;
- Bảo vệ được gà và chấm dứt việc thải virus H5N1 từ gà sau 13-18 ngày tiêm vắc-xin trong các thử nghiệm trên hiện trường với virus H5N1.

Khuyến cáo của WHO

Ngày 30/1/2004, Tổ chức Y tế Thế giới đã khuyến cáo một số biện pháp phòng chống dịch cúm gà như sau:

1. Người tiếp xúc với gia cầm cần có trang thiết bị bảo hộ cần thiết:
 - Quần áo bảo hộ, có thể che kín cơ thể, tay áo dài; Găng tay sát trùng bằng cao su có độ bền cao;

- Khẩu trang đạt tiêu chuẩn N95, hoặc ít nhất là khẩu trang chuyên dụng trong phẫu thuật;

- Kính mắt;

- Ủng cao su có khả năng sát trùng.

2. Người tiếp xúc với động vật nhiễm bệnh phải rửa tay thường xuyên bằng nước và xà phòng. Người vận chuyển và tiêu hủy gia cầm cần rửa tay sau khi xong việc.

3. Vệ sinh môi trường tại những nơi có gia cầm nghi nhiễm, đã tiêu hủy. Người thực hiện công việc này cần có đủ trang bị bảo hộ.

4. Hệ thống y-tế địa phương phải giám sát chặt chẽ những người đã tiếp xúc với gia cầm nhiễm bệnh;

- Cần dự trữ thuốc Oseltamivir để điều trị những ca viêm đường hô hấp nghi nhiễm H5N1 ở người tiếp xúc với gia cầm bệnh. Cán bộ thú y và người chăn nuôi cần được tiêm phòng bằng các vaccin do WHO chỉ định để ngăn chặn khả năng cúm gà lây sang người khác, giảm thiểu nguy cơ virus tái tổ hợp và có khả năng lây từ người sang người;

- Tăng cường theo dõi thể trạng của những người tiếp xúc với gia cầm bị bệnh và người thân của họ. Người từng tiếp xúc với gia cầm nhiễm cúm phải thông báo những triệu chứng về bệnh đường hô hấp, biểu hiện cúm, hoặc các vấn đề về mắt. Người có

nguy cơ bội nhiễm cao với virus cúm (có bệnh suy giảm miễn dịch, trên 60 tuổi, bị bệnh tim, phổi...) cần tránh tiếp xúc với gà bệnh;

5. Khuyến khích làm xét nghiệm huyết học đối với người chăn nuôi gia cầm và cán bộ thú y.

6. Liên tục trao đổi thông tin với các phòng thí nghiệm được chỉ định. Thực hiện đầy đủ các xét nghiệm máu và bệnh phẩm của động vật (đặc biệt là lợn) để phân lập tìm virus cúm.

Cho tới nay, không chỉ riêng ngành nông nghiệp chịu thiệt hại, mà du lịch và một số ngành dịch vụ khác của các nước châu Á đã bắt đầu gánh chịu những hậu quả do dịch cúm gà gây ra. Nhất là, sau khi có thông tin về khả năng virus H5N1 có thể lây nhiễm sang người, hàng loạt chuyến bay của các khách du lịch quốc tế tới các nước như Thái Lan, Trung Quốc, Campuchia, v.v... đã bị huỷ bỏ. Không ít khách du lịch phương Tây đang ở Thái Lan đã phải bỏ dở tour du lịch trở về nước sớm hơn dự kiến. Thậm chí, một số quốc gia đã khuyến cáo công dân nước mình hạn chế du lịch đến những nước đang có dịch để đề phòng lây nhiễm bệnh. Một số hãng hàng không của Mỹ và châu Âu đã phải huỷ bỏ nhiều chuyến bay đến vùng có dịch, khiến số khách trên các chuyến bay tới các

nước như Việt Nam, Trung Quốc, Thái Lan, v.v... bị sụt giảm.

Tại Việt Nam, trong tháng 1/2004 đã có khoảng 30% lượng khách nước ngoài có đặt trước với công ty đã huỷ chuyến vào Việt Nam. Theo Sở Du lịch Tp. Hồ Chí Minh, có ít nhất 11 công ty du lịch bị khách hàng nước ngoài, nhất là Nhật Bản (khoảng 5.000 khách) và Liên minh châu Âu bỏ tour vì dịch cúm gà. Vừa qua, Ngân hàng thế giới (WB) tại Việt Nam công bố báo cáo nhận định, do dịch cúm gà không lây từ người sang người nên chỉ làm chậm lại dưới 1% tốc độ tăng GDP năm nay của Việt Nam, tương đương mức tổn thất từ 116 đến 350 triệu USD.

Theo nhà virus học, Malik Peiris, thuộc Đại học tổng hợp Hồng Kông thì: "Các nghiên cứu di truyền của H5N1 xuất hiện ở Hồng Kông trong 2 năm qua cho thấy chúng đang đột biến nhanh". Kể từ năm 2001, chúng tái sắp xếp và thay đổi liên tục. Từ ngỗng, H5N1 truyền sang gà và trong đợt dịch lần trước tại Penfold Park ở Hồng Kông, chúng tôi thấy nó nhiễm sang vịt. Nếu virus này lây nhiễm sang người, mà hệ miễn dịch của họ không thể chống lại được, thì việc phát triển vắc-xin ngừa H5N1 là một vấn đề khẩn cấp". Giáo sư Hoàng Thuỷ Long, Viện trưởng Viện vệ sinh dịch tễ Trung ương phát biểu tại

một cuộc giao lưu trực tuyến: "*Cúm type A hiện nay ở Việt Nam có phân type là H5N1, là một chủng rất độc và một bệnh cảnh lâm sàng nặng nề ở người bị nhiễm. Một trong các đặc điểm của virus cúm gà là biến đổi nhanh và khi biến đổi có thể trở thành dịch lớn*".

Có thể nói rằng, giống như đại dịch SARS, dịch cúm gà và biến thể khác từ virus H5N1 hiện đang là thách thức nghiêm trọng đối với toàn khu vực châu Á.

Người thực hiện: Ts. Trần Thanh Phương

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 1) Tổng quan nhanh về dịch cúm gà tại châu Á năm 2003-2004. Trung tâm Thông tin Khoa học và Công nghệ Quốc gia, tháng 2/2004.
- 2) <http://vnexpress.net/Vietnam/Kinh-doanh/Quoc-te/2004/02/3B9CFE29/>
- 3) http://vnexpress.net/Vietnam/Suc-khoe/page_7.asp
- 4) <http://vnexpress.net/Vietnam/Kinh-doanh/2004/02/3B9CFBC4/>
- 5) <http://www.nhandan.org.vn/vietnamese/thoisu/020304/tinnbchieucumga.htm>
- 6) <http://vietnamnet.vn/khoahoc/hoso/2004/02/48747/>

